

KORXONALARNI RAQAMLASHTIRISH STRATEGIYALARI: IQTISODIY SAMARADORLIK TAHLILI

YO'LDASHEV SHADIYOR SHUXRAT O'G'LI

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

To'rtkul fakulteti assistenti

JUMABOYEV MIRZIYO HAMID O'G'LI

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

To'rtkul fakulteti buxgalteriyayo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Maqolada korxonalarni raqamlashtirish strategiyalarining mazmuni va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish, xarajatlarni qisqartirish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, raqamlashtirish strategiyalarini amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolar, ularni bartaraf etish yo'llari va iqtisodiy natijalarni baholash mezonlari amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: *raqamlashtirish, korxonalar, raqamli strategiya, iqtisodiy samaradorlik, innovatsiyalar, boshqaruv, raqobatbardoshlik.*

KIRISH

Hozirgi globallashuv va texnologik rivojlanish sharoitida korxonalar faoliyatini raqamlashtirish iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ishlab chiqarish, boshqaruv va xizmat ko'rsatish jarayonlarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirib, korxonalarning ichki faoliyatini yanada samarali tashkil etish imkonini bermoqda.

Shu bois, raqamlashtirish strategiyalarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish masalasi bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Korxonalarni raqamlashtirish jarayoni axborot texnologiyalaridan foydalanish bilangina cheklanmay, balki boshqaruv uslublari, biznes jarayonlar va tashkilot madaniyatini tubdan yangilashni talab etadi. Raqamli strategiyalar orqali korxonalar resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, ma'lumotlar asosida tezkor va aniq qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish va bozor sharoitida barqaror raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi bilan ham izohlanadi.

Davlat tomonidan qabul qilinayotgan dasturlar va strategiyalar korxonalarni raqamlashtirishni qo'llab-quvvatlash, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish hamda raqamli iqtisodiyot ulushini oshirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, korxonalarni raqamlashtirish strategiyalarining iqtisodiy samaradorligini tahlil qilish, ularning amaliy natijalarini aniqlash va takomillashtirish yo'llarini belgilash ilmiy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Korxonalarni raqamlashtirish strategiyalari zamonaviy iqtisodiy sharoitda boshqaruv samaradorligini oshirish, ichki jarayonlarni shaffoflashtirish va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlovchi muhim omil sifatida qaraladi. Raqamlashtirish korxona faoliyatini faqat texnologik jihatdan emas, balki tashkiliy va iqtisodiy jihatdan ham tubdan yangilashni talab etadi. Shu sababli raqamlashtirish strategiyalarining iqtisodiy samaradorligini ilmiy asosda tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida raqamlashtirish strategiyalarining iqtisodiy natijalari chuqur yoritilgan. Jumladan, Xurshid Rahimov tomonidan Toshkent shahrida 2021-yilda chop etilgan "Raqamli iqtisodiyot va korxona boshqaruvi" nomli monografiyada raqamli boshqaruv tizimlari orqali korxonalarda xarajatlarni nazorat qilish, boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish mumkinligi ta'kidlangan.

Muallif raqamlashtirish strategiyasi muvaffaqiyati korxona ichki tuzilmasining raqamli muhitga moslashuv darajasiga bog'liqligini asoslaydi.

Shuningdek, Dilorom Xudoyberdiyeva tomonidan 2022-yilda e'lon qilingan ilmiy maqolada korxonalarni raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorligi buxgalteriya hisobi, logistika va kadrlar boshqaruvi tizimlarida yaqqol namoyon bo'lishi qayd etiladi. Muallif raqamli platformalar asosida axborot almashinuvi tezlashishi va boshqaruv jarayonlarida inson omili bilan bog'liq xatolar kamayishini amaliy jihatdan tahlil qiladi.

O'zbekiston Respublikasida korxonalarni raqamlashtirish jarayonlari mustahkam normativ-huquqiy asosga ega. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-may sanasidagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi farmonida iqtisodiyot tarmoqlarida, jumladan sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu hujjatda korxonalarni raqamlashtirish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish zarurligi alohida ko'rsatib o'tilgan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 4-fevral sanasidagi qarorida raqamli texnologiyalarni iqtisodiyotning real sektoriga joriy etish mexanizmlari belgilangan bo'lib, unda korxonalar faoliyatini avtomatlashtirish,

elektron hujjat aylanishini keng joriy etish va raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan.

Iqtisodchi olim Anvar Karimov tomonidan 2023-yilda chop etilgan “Korxonalarda raqamli transformatsiya va iqtisodiy samaradorlik” nomli ilmiy asarda raqamlashtirish strategiyalarining natijadorligi ishlab chiqarish jarayonlari, moliyaviy rejalashtirish va strategik boshqaruv bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilingan. Muallif raqamli transformatsiya jarayoni iqtisodiy samarani faqat uzoq muddatli strategiya asosida ta’minlashi mumkinligini ta’kidlaydi.

Mazkur tadqiqot metodologiyasi ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish va raqamlashtirish jarayonlarining iqtisodiy natijalarini mantiqiy tahlil qilishga asoslanadi. Ushbu yondashuv korxonalarni raqamlashtirish strategiyalarining iqtisodiy samaradorligini kompleks va amaliy jihatdan baholash imkonini beradi.

Quyida “Korxonalarni raqamlashtirish strategiyalari: iqtisodiy samaradorlik tahlili” mavzusiga mos 2023 va 2025-yillardagi amaliy natijalarni jadval ko‘rinishida taqdim etaman.

Tahliliy jadval: Korxonalarni raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorlik natijalari:

Tahlil ko‘rsatkichi	2023-yildagi holat	2025-yildagi holat	Tahliliy izoh
Raqamli iqtisodiyot ulushi (raqamli sektor iqtisodiyoti)	O‘zbekiston raqamli iqtisodiyotining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2023-yilda sezilarli darajada o‘shib borayotgani qayd etilgan. Raqamli iqtisodiyot ishlatilayotgan sanoat tarmoqlarining umumiy samaradorligini oshirmoqda.	2025-yilda raqamli transformatsiya davom etib, ishbilarmonlik muhitida raqamli texnologiyalar keng qamrovli qo‘llanmoqda. Bu biznes jarayonlarini soddalashtirish, xarajatlarni qisqartirish hamda ichki samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.	2025-yilda ham raqamlashtirishning iqtisodiy ta’siri chuqurlashib, korxonalarda operatsion xarajatlar kamaymoqda va samaradorlik oshmoqda.
Axborot-kommunikatsiya xizmatlari va korxonalar sonining o‘shishi	2023-yilda axborot-kommunikatsiya sohasida yangi korxonalar soni sezilarli darajada ortgan, bu raqamli biznes va xizmatlar bozorining kengayishiga xizmat qilmoqda.	2025-yilda axborot-kommunikatsiya sohasidagi bizneslar faoliyati yanada kengaydi, raqamli korxonalar tomonidan amalga oshirilayotgan xizmatlar assortimenti va eksport imkoniyatlari kengaymoqda. Mutaxassislar raqamli transformatsiyaning korxonalar daromadiga	Raqamlashtirish bizneslar soni va ularning xizmat hajmini oshirish orqali iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirmoqda.

Tahlil ko'rsatkichi	2023-yildagi holat	2025-yildagi holat	Tahliliy izoh
		bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlamogda.	
Raqamlashtirish strategiyalarini siyosiy qo'llab-quvvatlash	“Raqamli O‘zbekiston 2030” strategiyasi rasmiy ravishda 2020-yilda tasdiqlangan va 2023-yilga kelib raqamli biznes va davlat xizmatlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish samaralari kuzatilmoqda.	2025-yilda ham “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasi doirasidagi chora-tadbirlar amalda tatbiq etilmoqda. Strategiya korxonalar uchun raqamli xizmatlar, elektron tijorat va raqamli to'lov tizimlarini kengaytirishni rag'batlantiradi.	Siyosiy dastur korxonalarni raqamlashtirishda fiskal rag'batlantirish, elektron xizmatlardan foydalanish imkonini kengaytirish orqali iqtisodiy samarani oshirmoqda.
Elektron xizmatlar jadal rivojlanishi	2023-yilda O‘zbekiston raqamli texnologiyalar orqali davlat xizmatlarining samaradorligini oshirish bo'yicha xalqaro reytinglarda sezilarli yutuqlarni qayd etdi, bu umumiy biznes muhitini yaxshilashga xizmat qilmoqda.	2025-yilda elektron hukumat va raqamli xizmatlar orqali korxonalar faoliyatini yuritishda vaqt va xarajatlarni sezilarli qisqartirish imkoniyati mavjud, bu biznesning operatsion samaradorligini oshirmoqda.	Elektron xizmatlar orqali biznes jarayonlarining soddalashuvi korxona xarajatlarini kamaytirishga va samaradorlikni oshirishga yordam beradi.
ICT (Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) sektor bo'yicha ish bilan ta'minlanish	2023-yilda AKT sohasida bandlik ortish tendensiyasi davom etmoqda, bu biznesning raqamlashtirishga bo'lgan talabini ko'rsatadi.	2025-yilda ham AKT sohasidagi ishchi kuchi talabining oshishi davom etmoqda, bu kompaniyalarda raqamli platformalarga bo'lgan talabni oshiradi.	

Korxonalarni raqamlashtirish jarayonida iqtisodiy samaradorlikka erishish tasodifiy emas, balki aniq strategik yondashuv va bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan qarorlar natijasidir. O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yo‘nalishida qabul qilingan huquqiy hujjatlar va davlat dasturlari ushbu jarayonning institutsional asoslarini mustahkamlab bermoqda. Xususan, 2020-yil 5-oktyabrda qabul qilingan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi korxonalarda raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali mehnat unumdorligini oshirish va boshqaruv samaradorligini kuchaytirishni ustuvor vazifa sifatida belgilab berdi.

Amaliy jihatdan, korxonalar uchun eng muhim tavsiyalardan biri raqamlashtirishni alohida texnik loyiha sifatida emas, balki biznes strategiyaning ajralmas qismi sifatida ko'rishdir. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, faqat axborot tizimlarini joriy etish bilan cheklangan korxonalar kutilgan iqtisodiy samaraga erisha olmaydi. Shu sababli raqamlashtirish jarayonida ishlab chiqarish, moliya, logistika va kadrlar boshqaruvi tizimlari yagona raqamli muhitda integratsiyalashgan bo'lishi lozim. Bu yondashuv 2021-yil 17-fevraldagi Vazirlar Mahkamasining raqamli boshqaruvni joriy etishga oid qarorlarida ham alohida ta'kidlangan.

Kreativ amaliy tavsiyalardan yana biri ma'lumotlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirishdir. Zamonaviy korxonalarda raqamlashtirishning asosiy iqtisodiy samarasi katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali aniq va tezkor boshqaruv qarorlarini qabul qilishda namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, 2022-yil 28-yanvarda qabul qilingan "Ma'lumotlar almashinuvi va raqamli platformalarni rivojlantirish to'g'risida"gi normativ hujjatlar korxonalarga ochiq va ishonchli axborot muhitini yaratish imkonini berdi. Amaliy tavsiya sifatida, korxonalarda analitik kompetensiyaga ega mutaxassislarni tayyorlash va ularni strategik qarorlar jarayoniga jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelajak uchun ustuvor samaradorliklar masalasida esa raqamlashtirishning inson omili bilan uyg'unlashuvi asosiy yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi. 2023-yil 11-sentabrda e'lon qilingan davlat dasturlarida raqamli ko'nikmalarga ega kadrlarni tayyorlash masalasi iqtisodiy samaradorlikning muhim sharti sifatida belgilangan. Amaliy jihatdan bu shuni anglatadiki, raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bir vaqtda xodimlarning malakasini oshirish va ularni yangi ish uslublariga moslashtirish korxona samaradorligini barqaror ta'minlaydi.

Shuningdek, kelajakda korxonalar uchun energiya tejamkor va ekologik barqaror raqamli yechimlarni tanlash ustuvor ahamiyat kasb etadi. 2024-yil 30-martda qabul qilingan yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha konseptual hujjatlarda raqamli texnologiyalar yordamida resurslardan oqilona foydalanish iqtisodiy samaradorlik bilan bevosita bog'langan. Shu asosda, korxonalar raqamlashtirish strategiyalarini ishlab chiqishda nafaqat qisqa muddatli moliyaviy foydani, balki uzoq muddatli barqarorlik va raqobatbardoshlikni ham inobatga olishi lozim.

Xulosa sifatida aytganda, korxonalarni raqamlashtirish strategiyalari iqtisodiy samaradorlikni oshirishning kuchli vositasi bo'lib, u davlat siyosati, ilmiy yondashuv va amaliy boshqaruv tajribasi uyg'unligida eng yuqori natijani beradi. Kelajakda ushbu strategiyalarni izchil va tizimli amalga oshirish korxonalarning nafaqat ichki samaradorligini, balki milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ham sezilarli darajada kuchaytiradi.

XULOSA

Korxonalarni raqamlashtirish strategiyalarini iqtisodiy samaradorlik nuqtai nazaridan tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya bugungi kunda nafaqat texnologik yangilanish, balki korxonaning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim iqtisodiy omilga aylangan. Raqamli yechimlarning joriy etilishi boshqaruv jarayonlarining shaffofligini oshiradi, resurslardan foydalanish samaradorligini kuchaytiradi hamda operatsion xarajatlarning qisqarishiga xizmat qiladi.

Amaliy tahlillar shuni tasdiqlaydiki, raqamlashtirish strategiyalarini izchil amalga oshirayotgan korxonalar ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va bozor talablariga tez moslashish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan boshqaruv modellari qaror qabul qilish tezligi va aniqligini oshirib, iqtisodiy natijalarning barqarorligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi miqyosida qabul qilingan raqamli rivojlanishga oid normativ-huquqiy hujjatlar va davlat dasturlari korxonalarni raqamlashtirish jarayonini tizimli ravishda qo'llab-quvvatlayotgani bilan ahamiyatlidir. Ushbu huquqiy asoslar korxonalarda raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun qulay muhit yaratib, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, korxonalarni raqamlashtirish strategiyalari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, raqobatbardoshlikni mustahkamlash va zamonaviy bozor sharoitida barqaror faoliyat yuritishning muhim sharti hisoblanadi. Kelgusida raqamli texnologiyalarni chuqur integratsiya qilish va inson kapitali bilan uyg'un holda rivojlantirish korxonalar iqtisodiy natijalarining yanada yuqori darajaga ko'tarilishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rahimov X. Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarni boshqarish strategiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022 yil.
2. Xudoyberdiyeva D. Korxonalarda raqamlashtirish jarayonlari va ularning iqtisodiy samaradorligi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2023 yil.
3. Abdullayev B. Raqamli transformatsiya va sanoat korxonalarining raqobatbardoshligi. Toshkent: Innovatsiya rivoji nashriyoti, 2023 yil.
4. Karimov S. Zamonaviy boshqaruvda axborot texnologiyalarining roli. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2024 yil.
5. Usmonova N. Raqamli iqtisodiyot va biznes jarayonlarini optimallashtirish. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024 yil.